

zeker en vast

alweer

BE

neus-, keel- en oorarts

vertaler-tolk

wetens en willens

tolk-vertaler

BOEKEN

willens en wetens

keel-, neus- en oorarts

weeral

NL

vast en zeker

EN WEEROM BLOEIEN HONDERD NEDERLANDSEN

Over de *Atlassen van de Nederlandse taal*

Uitgeverij Lannoo nam een kwartet taalkundigen onder de arm voor de redactie van een *Atlas van de Nederlandse Taal*. Het woord “atlas” verwijst hier enigszins misleidend naar een boek dat alles wat je al altijd wilde weten over de Nederlandse taal in kaart brengt, en niet naar een ingebonden stel aardrijkskundige afbeeldingen. Fieke Van der Gucht en Johan De Caluwe van de Universiteit Gent en Mathilde Jansen en Nicoline van der Sijs van het Meertens Instituut fungeerden als “Team friet” en “Team patat” [sic] voor de afzonderlijke Vlaamse en Nederlandse edities van het boek.

Dat er twee *Atlassen* verschijnen in ogenschijnlijk gespreide slagorde lijkt *gefundenes Fressen* voor ergernis bij al wie de vermeende teloorgang van de Nederlandse taaleenheid beweent. Een snelle blik op de inhoudstafel sust die hartstocht in een mum van tijd: met 56 bijna identieke en slechts 4 verschillende hoofdstukken getuigen de Editie Vlaanderen en de Editie Nederland meer van de koopmansgeest van de uitgever dan van diepzinnige taalkundige bespiegelingen. Met een inkijkje in de wordingsgeschiedenis van het boek geven de auteurs dat ook ruiterlijk toe: Lannoo begon met het idee van een Vlaamse editie en de Nederlandse tegenhanger kwam pas piepen toen dat oorspronkelijke project al volle wind in de zeilen had. Er werden dus duidelijk twee “producten” geschreven voor twee specifieke “afzetmarkten” (Van der Sijs droomde bij de boekvoorstellingen zelfs luidop van een derde versie voor Suriname en de Antillen) en afgaande op de tweede druk in Vlaanderen en de derde in Nederland was dat commercieel gezien een gouden zet.

En toch. In zijn “Vlaamse” inleiding haalt De Caluwe alle historische en culturele argumenten uit de kast om te verantwoorden dat de Belgische casus “gewoonweg vraagt om een eigen boek waarin rekening gehouden kan worden met de eigen taalsituatie in Vlaanderen vandaag”. Zo’n pleidooi voor een zuidelijke blik is op zich niet nieuw of verrassend: academici met enige pedagogische onderlegdheid onderwijzen taal per definitie in de context van hun

Van alle werken over de Nederlandse taal is dit het beste voor een ruim publiek sinds Het verhaal van een taal

doelpubliek, en je kunt zinnige argumenten bedenken om pakweg dialectverschijnselen met vertrouwde Vlaamse voorbeelden uit te leggen aan een Vlaams leespubliek, en met Nederlandse aan de lezers boven de rijksgrens. Het valt evenmin uit te sluiten dat wetenschappelijke motieven de auteurs kietelden: toen de geschiedenis van het Nederlands voor het eerst uitdrukkelijk vanuit zuidelijk perspectief beschreven werd in Roland Willemyns’ boek *Het verhaal van het Vlaams*, leverde dat heel wat vernieuwende inzichten op, en met haar zuidelijk getinte literaire canon loste de eerbiedwaardige Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde eerder een feestelijk oneerbiedige knal in het schrijn van de Nederlandse letteren.

Wat hier fundamenteel anders is, is het idee dat een aantal thema’s (hoe beperkt ook) van “de overkant” niet relevant of interessant zouden zijn voor de lezers dicht bij de eigen navel, en dus maar in één van de twee edities verschijnen. Wie iets wil weten over het Fries of over het Poldernederlands (of zelfs over Nederlandse carnavalsnamen) kan enkel bij de rozerode editie terecht, voor verheldering over tussentaal en de Belgische taalwetgeving is de lezer op het paarsblauwe boek aangewezen. De zot die beide versies heeft wegens die vier extra hoofdstukken is allicht taalwetenschapper of recensent, maar dat zijn beslist niet de enigen die de wederzijdse weglatingen zullen betreuren.

Intrigerender is bovendien de bemerking dat ook de gedeelde hoofdstukken “soms een beetje, soms heel erg anders zijn”, niet alleen wat voorbeelden betreft maar ook “qua taal veeleer Belgisch- of Nederlands-Nederlands gekleurd”. Daar vallen allerhande bespiegelingen aan vast te knopen over

de wederzijdse verstaanbaarheid van zuidelijke en noordelijke zinswendingen, over talige “ontvoogding” of zelfs “zelfbewustzijn”. Wat de auteurs ook mogen beweren: of er nu in de hoofdstukken “juist” of “precies” staat, dan wel “zich haasten” of “zich beijveren”, ik heb noch in de Vlaamse, noch in de Nederlandse editie één enkele frase gevonden die voor de lezer van de “overzijde” onbegrijpelijk zou zijn. Ook de zin en onzin van het vet aangezette Noord/Zuid-redigeren zijn dus relatief.

Beuzelarijen van dit slag mogen de leespret niet drukken: in eenheid en verscheidenheid grossiert de *Atlas* in wetenswaardigheden over het Nederlands in al zijn onweerstaanbare diversiteit, telkens in mooi behapbare kapitteljes. In een aantal inleidende stukjes gaat het over de positie van het Nederlands in de Europese Unie en in de wereld, over de naamgeving en de stamboom van de standaardtaal en haar variëteiten, tot een heldere en goed verteerbare schets over de klanken van het Nederlands.

Na een excursie over het Afrikaans en de Nederlands/Franse taalgrens snijden de auteurs leenwoorden, taboewoorden en neologismen aan, waarbij terloops heel duidelijk gemaakt wordt hoe normaal betekenisverandering (en taalverandering tout court) is.

Een heldere en goed geïllustreerde uitleg van etymologie gaat over in een mooi stuk over familienamen, plaatsnamen en groepsnamen (met “een parlement uilen” als onbetwiste troetelterm). Een bespiegeling over dierengeluiden in onze en andere talen balanceert tussen frivoliteit en ernst (een Nederlandstalige hond blaft “waf”, een Koreaanse “meong”), en is het opstapje naar een cluster artikelen over dialecten. Hier klopt het hart van de redacteurs, en met hun bespiegelingen over dialectgebieden en -kenmerken brengen ze hulde aan de stevige onderzoekstraditie van hun respectievelijke onderzoeksinstituten in dat domein; het Meertens Instituut stond model voor het Beerta-instituut in Voskuils *Het Bureau*, het seminarie Neerlandistiek in Gent was onder meer de behoeder van het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*. Niet-ingewijden kijken allicht hun ogen uit bij de klassiekers onder de dialectkaarten, met *jutteko*, *wizekare* en *toeter* als een paar van de vele benamingen voor schommel.

Ook de standaardtaal krijgt ruime aandacht, zowel wat haar ontstaan betreft als de variatie tussen Noord en Zuid.

Wie het bestaan van tussentaal principieel veraguis vanuit de buik wordt hier wellicht niet genezen

BELGISCH-NEDERLANDSE STANDAARDTAAL

neus-, keel- en oorarts

vertaler-tolk

weeral

wetens en willens

zeker en vast

Fieke Van der Gucht

Noch in de Vlaamse, noch in de Nederlandse editie staat één frase die voor de lezer van de ‘overzijde’ onbegrijpelijk zou zijn

van die neurose, maar kan lering trekken uit de op feiten en onderzoek gebaseerde bevindingen over de aard en reële functie van zowel Verkavelingsvlaams als jongerentaal. Voor de verwante kampioenen van de strijd tegen vermeende taalverloeding zijn er verder verhelderende stukken over spelling, dt-fouten en sprekers met een taalgemengde achtergrond. Politiek en wielrennerij schragen de hoofdstukken over jargon; enkel daar kan de taalliefhebber “met het hol open rijden tot hij zich het snot voor de ogen fietst”. Hoe de toekomst van het Nederlands en het Nederlands van de toekomst eruit zien blijft wicelarij, maar de auteurs wagen een poging op basis van een grootschalig onderzoek dat *De Staat van het Nederlands* heette, en ongeveer gelijktijdig met de *Atlanten* verscheen. Het ant-

**NEDERLANDS-NEDERLANDSE
STANDAARDTAAL**

keel-, neus- en oorarts

tolk-vertaler

alweer

willens en wetens

vast en zeker

Mathilde Jansen

woord luidt kort gesteld “goed”, hoewel er over de wankele methodologie van dat onderzoek al aardig wat inkt vloeide van collega’s-taalkundigen.

Als toetje krijgt de lezer een aantal pop-pollijstjes met beschermengelen en verdedigers van het Nederlands, met historische mijlpalen in de taalgeschiedenis, en een rist geknipte websites voor lezers met taalminnende bloedgroepen.

Hoe eclecticisch deze *tour d’horizon* ook mag aanvoelen, de *Atlassen* zijn wel degelijk mooi coherente boeken geworden, die door de eenvormige frisse aanpak van de thema’s en de uitgekiende schrijfrant lezen als een trein. Wat de Britse taalpaus David Crystal ruim een kwarteeuw geleden voor het Engels deed met *The Cambridge Encyclopedia of Language*, gebeurt nu eindelijk voor het Nederlands en wel laagdrempeliger en beter.

Wat mij erg charmeerde, was de aandacht voor recent baanbrekend onderzoek van de beste jonge onderzoekers die we hebben in de neerlandistiek. De gegevens van Evie Tops (ULB) over de verbreding van de huig-r in Vlaanderen, het taalkundige onderzoek van Jill Puttaert (VUB) naar armentaal in

vondelingenbriefjes, de grensverleggende inzichten van Anne-Sophie Ghyselen (UGent) over dialectverlies en tussentaal: ze worden samen met veel andere bevindingen van neerlandici van de toekomst vermeld en niet zomaar als een voetnoot, maar als volwaardige en belangwekkende nieuwe kennis over onze taal.

De *Atlassen* zijn bovendien beauty’s: ze werden bloedmooi vormgegeven door Steven Theunis (onthoud die naam) en Stijn Fabri. Zelfs talige minukukels met een grote koffietafel kunnen dus met deze boeken pronken, maar wie binnenin kijkt valt als een blok voor de speelse striptekeningen, grafiekjes en de vele hilarische en boeiende inzetjes die steeds “dienstbaar” zijn aan de tekst. Dat op de Vlaamse kافت Herman De Croo verschijnt onder het kopje “Wie verzint nieuwe woorden?” als nevenknie van de Nederlandse Kees van Kooten, is het soort amusante spelerei dat dit boek een feest voor het oog maakt.

Van alle werken die de voorbije jaren verschenen over de Nederlandse taal is dit vermoedelijk het beste voor een ruim publiek sinds het onvolprezen *Het verhaal van een taal* van Peter Burger, Jan W. de Vries en Roland Willemyns uit 1993. Het blijft intriest dat de uitstekende herwerkte versie daarvan uit 2009 niet meer te verkrijgen is, maar deze *Atlassen* vullen ten dele die lacune in het populairwetenschappelijke veld omdat ze ook “honderd Nederlandsen laten bloeien”, zoals Hugo Brandt Corstius ooit schreef. Met een uitgever die duidelijk wel gelooft in de inhoudelijke en commerciële waarde van de *Atlas(sen)* is dit dan ook een terechte verkoop-hit, ver voorbij eindejaarslijstjes en relatiegeschenken voor sprekers in taalminnende genootschappen.

WIM VANDENBUSSCHE

FIEKE VAN DER GUCHT, JOHAN DE CALUWE,
MATHILDE JANSEN EN NICOLINE VAN DER SIJS,
Atlas van de Nederlandse Taal. Editie Vlaanderen,
Lannoo, Tielt, 2017, 272 p.

MATHILDE JANSEN, NICOLINE VAN DER SIJS,
FIEKE VAN DER GUCHT EN JOHAN DE CALUWE,
Atlas van de Nederlandse Taal. Editie Nederland,
Lannoo, Tielt, 2017, 272 p.